

ЕТАПИ РОЗВИТКУ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІЗ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

STAGES OF DEVELOPMENT OF SELF-EDUCATIONAL COMPETENCE OF FUTURE BACHELORS IN PHYSICAL THERAPY, ERGOTHERAPY IN THE PROCESS OF VOCATIONAL TRAINING

Сьогодні змінюються вимоги суспільства до професійної підготовки майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів, формування в них ціннісного ставлення до професійної діяльності, усвідомлення відповідності професійного вибору індивідуальним якостям і здібностям. Сучасні реабілітаційні установи потребують конкурентоспроможного, професійно мобільного, відповідального фахівця, який здатний активно та творчо будувати свої відносини з людьми, адекватно оцінювати себе як професіонала, готового до постійного професійного розвитку. У статті акцентується увага на тому, що на сучасному етапі розвитку системи підготовки фахівців і підвищення її якості ключовою ланкою є процес формування самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів із фізичної терапії та ерготерапії, яка пов'язана із здатністю особистості здійснювати самоосвітню діяльність для вдосконалення теоретичних знань і практичних навичок із метою гнучкого реагування на стрімкі зміни в сучасному інформаційному суспільстві та здатність до самостійного розв'язання завдань професійного спрямування в сфері фізичної реабілітації для підвищення власного рівня конкурентоспроможності на ринку праці. Проблемою дослідження є визначення етапів розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів із фізичної терапії та ерготерапії у процесі навчання в закладах вищої освіти з урахуванням медіаосвітніх тенденцій розвитку суспільства, орієнтованих на зону найближчого соціального і професійного розвитку студента. Для цього уявляємо процес розвитку самоосвітньої компетентності у вигляді спіралеподібної моделі, оскільки таке подання передбачає розвиток самоосвітньої компетентності на конкретному етапі за аналогією з попереднім етапом, але на якісно новому рівні. Оскільки процес відкриття нових знань, розвитку інформаційних і медіатехнологій безперервно прискорюється в часі, то склад здатностей до самоосвітньої діяльності з часом може розширюватися, а значить, розвиток самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії в нових умовах потребує повтору описаних етапів динаміки розвитку самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця.

Ключові слова: самоосвітня компетентність, майбутні бакалаври, фізична терапія

та ерготерапія, професійна підготовка, етапи розвитку.

Today, the requirements of society for the professional training of future physical therapists, ergotherapists, the formation in them of a valuable attitude to professional activity, the awareness of the conformity of professional choice to individual qualities and abilities are changing. Modern rehabilitation institutions need a competitive, professionally mobile, responsible specialist who is able to actively and creatively build their relationships with people, adequately evaluate themselves as a professional, ready for continuous professional development. The article focuses on the fact that at the present stage of development of the system of training specialists and improving its quality, the key link is the process of formation of self-educational competence of future bachelors in physical therapy and ergotherapy, which is associated with the ability of the individual to perform self-educational activities for the improvement of theorists and theorists practical skills in order to respond flexibly to the rapid changes in the modern information society and to be able to independently solve the problems of professional orientation in the physical rehabilitation in order to increase their own level of competitiveness in the labor market. The problem of research is to determine the stages of development of self-educational competence of future bachelors in physical therapy and ergotherapy in the process of education in institutions of higher education, taking into account the media-educational tendencies of social development, focusing on the area of the closest social and professional development of the student. For this purpose, we present the process of development of self-educational competence in the form of a spiral model, since such a representation implies the development of self-educational competence at a particular stage by analogy with the previous stage, but at a qualitatively new level. Since the process of discovery of new knowledge, the development of information and media technologies is constantly accelerating over time, the composition of the ability to self-educational activity may expand over time, which means that the development of self-educational competence of the future specialist in physical therapy and ergotherapy in the new conditions requires a repeat of the development of the described stages future specialist.

Key words: self-education competence, future bachelors, physical therapy and ergotherapy, vocational training, stages of development.

УДК 374:37.013

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-2-18>

Середа Л.В.,

аспірант кафедри здоров'я, фізичної терапії, реабілітації та ерготерапії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Державними освітніми документами серед основних соціально-економічних векторів розвитку вищої освіти виокремлено стратегічну мету створення належних умов для забезпечення країни якісними фахівцями шляхом задоволення потреб

особистості, суспільства і держави в освітніх послугах із підготовки фахівців з орієнтиром на формування творчої, духовно багатой особистості. Сьогодні пріоритети роботодавців схиляються до випускника, який уже з перших днів роботи за фахом здатний компетентно, ефективно і відпо-

відально виконувати складні виробничі завдання, готового до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності.

Компетентнісний підхід до навчання і виховання молоді пов'язаний, насамперед, з ідеєю системної підготовки індивіда не тільки як професіонала, але і як особистості, здатної до саморозвитку, самовиховання, самоосвіти. Важливим нині є не лише обсяг знань випускника навчального закладу, а й уміння ними оперувати, бути готовим змінюватися та пристосовуватися до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатися упродовж життя. Саме розвиток в особистості життєво важливих компетентностей може дати людині можливості орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці. Самоосвітня компетентність майбутнього фахівця – багатогранний об'єкт міждисциплінарного дослідження, безпосередньо пов'язаний як із людинознавчими, так і суспільствознавчими дисциплінами, зокрема із філософією, історією, економікою, загальною, віковою та педагогічною психологією, психологією праці, педагогікою, історією педагогіки, соціологією, етнографією, етнопедагогікою тощо.

Сучасний етап розвитку вищої освіти пов'язаний із переходом до практичної реалізації нової освітньої парадигми, яка спрямована на створення цілісної системи безперервної освіти, на розширення сфери самоосвітньої діяльності студентів в умовах активного використання інформаційно-комунікаційних технологій, які дають можливість формувати та розвивати самоосвітню компетентність, навички самоорганізації та самоосвіти у майбутніх фахівців.

Наразі спектр професійних завдань фахівців із фізичної терапії, ерготерапії охоплює обстеження пацієнтів із метою виявлення рухових дисфункцій і визначення рухового потенціалу, розроблення індивідуального плану фізичної реабілітації, організацію роботи з профілактики захворювань та формування здорового способу життя тощо. Особливої актуальності реформування цієї галузі набуває у зв'язку з багатогранністю завдань медичної реабілітації постраждалих в АТО. У зв'язку з цим змінюються вимоги суспільства до професійної підготовки майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів, формування в них ціннісного ставлення до професійної діяльності, усвідомлення відповідності професійного вибору індивідуальним рисам і здібностям. Сучасні реабілітаційні установи потребують конкурентоспроможного, професійно мобільного, відповідального фахівця, який здатний активно та творчо будувати свої відносини з людьми, адекватно оцінювати себе як професіонала, готового до постійного професійного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою формування самоосвітньої компе-

тентності займалися такі вчені, як: Н. Бухлова, М. Кузьміна, Н. Кубракова, П. Осипов, Н. Половнікова, В. Скарнарь та інші. Особливу увагу дослідники приділяли готовності до самоосвіти і пошуків шляхів для її формування (роботи С. Мельника, Г. Серикова, А. Трофименка та інших учених). Визначено, що самоосвітню компетентність слід розглядати як фактор соціальної конкурентоспроможності випускника, оскільки вона дає змогу одержати якісну освіту, опанувати професією, досягти необхідної кваліфікації.

Важливими для дослідження є роботи науковців, у яких розкрито проблеми професійної підготовки фахівців із фізичної терапії, ерготерапії (Т.В. Бойчук, Т.М. Бугеря, Ю.О. Лянной, Л.П. Суценко та інші), здоров'язбереження (О.І. Міхєєнко, Н.М. Рідей, О.А. Томенко та інші), теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичного виховання та спорту (Ю.Д. Бойчук, Ю.А. Бондаренко, О.В. Шукатка та інші дослідники).

Однак поза увагою вчених залишилися вкрай важливі наукові аспекти формування самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів із фізичної терапії та ерготерапії.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Професійну компетентність фахівця з фізичної терапії, ерготерапії розуміємо як специфічну здатність особистості ефективно виконувати конкретні види реабілітації на основі знань, умінь і навичок із предметної галузі та прагнень до професійного розвитку й самовдосконалення. На основі термінологічного аналізу нормативних документів МОН, результатів вітчизняних і зарубіжних науково-педагогічних досліджень встановлено, що фізична реабілітація як наука про відновлення здоров'я останнім часом значно розширює свої межі як серед інших видів реабілітації, так і серед інших засобів відновлювальної медицини та оздоровлення населення, тому особливу увагу слід приділяти розвитку здатностей до самоосвітньої професійної діяльності.

Проблемою дослідження є визначення етапів розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів із фізичної терапії та ерготерапії у процесі навчання в закладах вищої освіти з урахуванням медіаосвітніх тенденцій розвитку суспільства, орієнтуючись на зону найближчого соціального і професійного розвитку студента. Для цього уявляємо процес розвитку самоосвітньої компетентності у вигляді спіралеподібної моделі, оскільки таке подання передбачає розвиток самоосвітньої компетентності на конкретному етапі за аналогією з попереднім етапом, але на якісно новому рівні.

Мета статті – розглянути етапи формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Дослідники наголошують, що самоосвітня компетентність ґрунтується на самоосвіті, що є необхідним складником життя сучасної людини. Метою самоосвіти є постійне поглиблення теоретичних знань, практичних умінь та особистісних навичок. Під самоосвітньою діяльністю будемо вважати самостійно організовану та керовану пізнавальну діяльність майбутнього фахівця, що передбачає здатність набувати нові знання, вміння та навички з метою гнучкого реагування на стрімкі зміни в сучасному інформаційному суспільстві.

На основі аналізу наукових праць, педагогічної практики [1; 2; 4] визначено, що самоосвітню компетентність майбутніх бакалаврів із фізичної терапії, ерготерапії слід розуміти як здатність особистості здійснювати самоосвітню діяльність для вдосконалення теоретичних знань і практичних навичок із метою гнучкого реагування на стрімкі зміни в сучасному інформаційному суспільстві та здатність до самостійного розв'язання завдань професійного спрямування в сфері фізичної реабілітації для підвищення власного рівня конкурентоспроможності на ринку праці.

Розглядаючи особистість того, хто навчається, як систему, що самоорганізовується, слід врахувати, що розвиток її самоосвітньої компетентності підпорядкований законам ритму і циклічної зміни станів. Тому модель розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії у процесі професійної підготовки – це модель, що описує зміну стану готовності особистості до самоосвітньої діяльності за допомогою виділення етапів, фаз і рівнів полів циклічного процесу розвитку цієї компетентності.

Вступаючи до ЗВО, абітурієнт володіє деякими навичками самонавчання, але, як правило, на досить низькому рівні, тому самоосвітня компетентність у нього не сформована в повному обсязі. Навчаючись у ВНЗ, майбутній фахівець із фізичної терапії та ерготерапії у процесі професійної підготовки проходить такі етапи розвитку його самоосвітньої компетентності: підготовчий; операційно-діяльнісний; професійно-діяльнісний.

Підготовчий етап розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії у процесі професійної підготовки закладає основи знань з організації самонавчання в будь-якій сфері діяльності і у своїй реалізації проходить:

- фазу накопичення знань студентів про процес самонавчання і готовності до нього;
- фазу мотиваційно-вольової настройки, під час якої формується мотиваційно-вольова сфера фахівця, готового здійснювати безперервне професійне самонавчання;
- фазу медіаосвітньої підготовки як необхідної умови здійснення самоосвітньої діяльності в безперервно змінюваній медіареальності.

Фаза накопичення знань передбачає набуття студентами теоретичних знань про процес самонавчання, його завдання, способи здійснення, наявності необхідних навичок самонавчання. На цій стадії відбувається діагностування початкового рівня розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії, вивчення видів навичок самонавчання і здатностей їх реалізації. Після проходження першої фази майбутньому фахівцю стає очевидним той факт, що самонавчання пов'язано з високим ступенем свідомості і організованості фахівця, який має взяти на себе основну відповідальність за планування, ініціювання та проведення всіх етапів цього процесу [6].

Самонавчання неможливе за відсутності стійкої мотивації до пізнання нового і докладання певних вольових зусиль для досягнення поставлених цілей. Тому проходження майбутнім фахівцем із фізичної терапії та ерготерапії фази мотиваційно-вольової настройки дасть змогу йому надбати здатності свідомої внутрішньої настройки на активізацію дій із метою досягнення успіху в самоосвітній діяльності, а також підвищити рівень розвитку вольової сфери, що сприятиме систематичності й послідовності цього процесу.

Крім того, знання теорії процесу самоосвітньої діяльності, складу навичок самонавчання, особливостей інформаційних тенденцій розвитку українського суспільства призводить до необхідності медіаосвітньої підготовки майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії, без якої формування самоосвітньої компетентності не є можливим. Сучасні мультимедіа в поєднанні із соціальними медіа і відкритими освітніми ресурсами сприяють досягненню однієї з головних цілей ЮНЕСКО в освіті – зробити якісну освіту доступною для всіх [5]. Фаза медіаосвітньої підготовки передбачає формування медіаграмотності майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії, під якою розуміється здатність сприймати, аналізувати і критично оцінювати медіатексти, отримувати на їхній основі професійні знання.

Операційно-діяльнісний етап розвитку самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії передбачає формування операціонального складника цієї компетентності, а саме – формування під час навчальної діяльності навичок самонавчання на основі наявних медіатехнологій. Цей етап передбачає три фази своєї реалізації:

- фазу цілепокладання, під час якої студентом ставиться мета формування вмінь самонавчання і переведення їх у навички самонавчання;
- фазу формування здатностей до самонавчання, до самостійного здобування, засвоєння і творчої переробки знань;
- фазу формування медіакомпетентності фахівця.

Ці фази взаємопов'язані з фазами підготовчого етапу. Фаза цілепокладання передбачає розвиток мотиваційно-вольової сфери фахівця, який самостійно ставить за мету формування самоосвітньої компетентності та на цій основі планує власну професійну діяльність з урахуванням медіареальності. Фаза формування здатностей до самонавчання реалізується на основі фаз накопичення знань і медіаосвітньої підготовки майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії. Фаза формування медіакомпетентності базується на сформованому стані медіаграмотності майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії й передбачає його підготовку до майбутньої професійної діяльності за допомогою медіатехнологій, що сприяє формуванню медіакомпетентності особистості студента, яка є однією з ключових компетентностей вищої освіти [3].

Професійно-діяльнісний етап розвитку самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії проходить такі фази:

- фазу адаптації особистості майбутнього фахівця до майбутньої професійної діяльності;
- фазу розвитку навичок самонавчання під час інтеграції формальної та неформальної освіти;
- фазу реалізації самоосвітньої компетентності в реальних медіаумовах.

На фазі адаптації майбутній фахівець із фізичної терапії та ерготерапії приймає позицію суб'єкта самоосвітньої діяльності у процесі освоєння елементів майбутньої професійної діяльності. Фаза розвитку навичок самонавчання передбачає процес кількісних і якісних змін навичок самонавчання, сформованих під час другого етапу, в умовах квазіпрофесійної діяльності. Ця діяльність може включати, зокрема, різні форми неформального навчання, наприклад вебінари, круглі столи, професійні е-спільноти та багато іншого. Фаза реалізації самоосвітньої компетентності передбачає розвиток здібностей до самоосвітньої діяльності під час навчально-професійної діяльності, яка здійснюється в реальному професійному середовищі в межах проходження виробничої практики. Реалізація самоосвітньої компетентності транслює особистісні результати майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії після закінчення проходження всіх описаних етапів розвитку такої ком-

петентності з урахуванням реальних медіатенденцій суспільного розвитку.

Висновки. Оскільки процес відкриття нових знань, розвитку інформаційних і медіатехнологій безперервно прискорюється в часі, то склад здатностей до самоосвітньої діяльності з часом може розширюватися, а значить, розвиток самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії в нових умовах потребує повтору описаних етапів динаміки розвитку самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця. Це демонструє поліциклічність цього процесу, при цьому конкретний стан майбутнього фахівця передбачає певний рівень розвитку його самоосвітньої компетентності.

Педагогічне забезпечення динаміки розвитку самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії слід відобразити у структурній моделі. При цьому в організаційному блоці мають вказуватися підходи, принципи, педагогічні умови розвитку самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії; у змістовно-технологічному блоці цієї моделі – форми, методи, прийоми, засоби, при цьому його реалізація відбувається поетапно і передбачає інтеграцію формальних і неформальних форм навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ольховська М.В. Специфіка формування самоосвітньої компетентності майбутніх інженерів-педагогів. *Наукові праці*. 2013. Т. 173. Вип. 161. С. 84–88.
2. Поднебесова М.И. Самостоятельная работа студентов как средство формирования их самообразовательной компетентности. URL: <http://econf.rae.ru/article/6886>.
3. Тоискин В.С., Красильников В.В. Медиаобразование в информационно-образовательной среде. Ставрополь : Изд-во СГПИ, 2009.
4. Федоренко О.Г. Чинники формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 1 (73). С. 155–158.
5. Andresen B., Brink K. Multimedia in education. Curriculum. Moscow : UNESCO Institute for Information Technologies in Education, 2013.
6. Manning G. Self-directed learning: A key component of adult learning theory. *Journal of the Washington Institute of China Studies*. 2007. Vol. 2. No. 2. P. 104–115.